

**การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการสอนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม
สำหรับนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม**

**The participatory practical research to develop the ethic teaching method
for the teacher's professional training students of Chandraseam Rajapat**

University

ปัญญา ธีระวิทย์เลิศ¹

Panya theravitayalert

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อพัฒนาคู่มือแนวทางการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในการสอนและการทำกิจกรรมในชั้นเรียน เพื่อพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการเรียนรู้และเพื่อศึกษาพฤติกรรมการสอนที่สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมตามแผนการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

การวิจัยใช้รูปแบบผสมผสาน (Mixed Method) ประกอบด้วยการวิจัยและพัฒนา การวิจัยอย่างมีส่วนร่วม โดยมีการสำรวจจากเอกสาร สัมภาษณ์ผู้ที่มีประสบการณ์ และการร่วมมือกับคณะศึกษาศาสตร์ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และวิธีการสอนที่สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม

ผลการศึกษาพบว่า การจัดประชุมอย่างต่อเนื่อง นักศึกษาส่วนใหญ่เห็นด้วยมากถึงในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับการเข้ารับการฝึกอบรม มีรายการที่เห็นด้วยน้อยมากในเรื่องการประชาสัมพันธ์โดยเห็นว่าควรส่งข่าวผ่านทางเว็บไซต์ด้วยจะมีโอกาสรับรู้ได้ดีกว่าแจ้งทางตัวแทนโรงเรียนทางเดียว

ด้านการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้และการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้นั้น นักศึกษาส่วนใหญ่มีการส่งแผนการจัดการเรียนรู้ล่วงหน้าให้ครูพี่เลี้ยงตรวจสอบก่อนทุกครั้ง แผนการจัดการเรียนรู้ส่วนใหญ่มีการสอดแทรกคุณธรรม การสอนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมเน้นเรื่องสร้างจิตสำนึกมีจำนวนมากที่สุด รองลงมาคือสร้างพฤติกรรมคุณธรรม

ครูพี่เลี้ยงร้อยละ 58.5 เห็นว่านักศึกษาสอนอย่างมีประสิทธิภาพระดับดี ระดับพอใช้ ร้อยละ 40.8 ลักษณะการสอนสอดแทรกคุณธรรมของนักศึกษาที่ครูพี่เลี้ยงมีความประทับใจมากที่สุดคือการยกตัวอย่างสมมุติ การกล่าวคำตักเตือนการทำผิด การเล่าเรื่องโดยยกตัวอย่างจากเหตุการณ์จริง สำหรับวิธีการสอนที่สอดแทรกคุณธรรมที่ครูพี่เลี้ยงมีความประทับใจในลำดับท้ายคือ การใช้เกม การเล่านิทาน และการใช้เพลง

คำสำคัญ : 1.วิธีการสอนสอดแทรกจริยธรรม 2. นักศึกษาวิชาชีพครู 3.การวางแผนการสอน

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. , ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.

Abstract

The purposes of this research were to develop the teaching manual in the ethic teaching method in teaching and activity - doing in the class rooms, to develop participation in learning in the ethic teaching method in compliance with the learning plans of the teachers' professional training.

The mixed method researches including the research and development and participatory research were used. The research results were found that the most students had mostly agreed in the different activities concerning with the training in the continuous meeting. There were less agreement in the public relation by noting that the news should be sent by website. This was the good opportunity to realize the news more than delivery by the representative.

In terms of learning - plans and teaching with these learning-plans, the most students had given the learning - plans in advance to the tutors for examination. The most learning-plans were consisted with the ethic teaching methods. These methods had mainly focussed on conscience, and the second one was to create ethic behavior.

The 58.5 of teachers' tutor had agreed that the students had effectively taught at the good and the second levels, bearing 40.8. The ways of the ethic training method in which tutors were impressed accordingly were showing the hypothesis, the mistake warning, and the story telling by raising the samples of the situation. But the ethic teaching method was games using, story telling and song using.

Key words: 1.The ethic teaching method 2.Tutor 3.Teaching-plans doing

ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) กำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน คนไทยมีคุณธรรมนำความรอบรู้ รู้เท่าทันโลก ครอบครัวยุคใหม่ ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุข เศรษฐกิจมีคุณภาพ เสถียรภาพและเป็นธรรม” ในขณะเดียวกันประเทศไทยได้เข้าสู่ยุคบริโภคนิยมรับวัฒนธรรมจากต่างประเทศเข้ามาอย่างมาก ทั้งด้านการบริโภค การสร้างที่อยู่อาศัยและการศึกษา ปัญหาสังคมต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย ประชาชนตกเป็นทาสของอบายมุขทั้งสุรา บุหรี่และเกม การพนันทุกอย่าง โดยเฉพาะเยาวชนของชาติประสบปัญหาด้านพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางคุณธรรมอย่างยิ่ง ดังรายงานการศึกษาของศูนย์คุณธรรม (2550) ที่พบว่าปัญหาวิกฤตคุณธรรมในโรงเรียนจากการที่นักเรียนหนีโรงเรียน ไม่ทำกิจกรรมของโรงเรียน โกหกบิดามารดาว่าร่วมงานโรงเรียน แต่กลับหนีไปเที่ยวและติดการพนันฟุตบอล ติด

เกมส์ หรือแอบไปมีเพศสัมพันธ์กับเพื่อนต่างเพศ และในที่สุดก็มีปัญหาเรื่องการเรียนรู้ บ้างก็เรียนไม่จบ บ้างก็เรียนจบการศึกษาโดยไม่มีคุณภาพ

คุณธรรมจริยธรรมเป็นเครื่องกำกับจิตใจมนุษย์ให้รู้จักรับผิดชอบชั่วดี จิตใจที่ดีจะนำไปสู่การพูดและการกระทำที่ดี คุณธรรมจริยธรรมจึงเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญที่โรงเรียนต้องปลูกฝังให้นักเรียนตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงระดับมัธยมศึกษา ถ้าได้รับการปลูกฝังที่ถูกต้องปูพื้นฐานไว้ดี นักเรียนได้ซึมซับแล้วเมื่อเรียนในระดับอุดมศึกษาความมีคุณธรรมยังคงอยู่กับผู้เรียน ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตราที่ 79 ระบุว่ารัฐต้องสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต รัฐต้องปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกอันดีงาม มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม ทำให้โรงเรียนต่าง ๆ ได้สนองตอบต่อรัฐธรรมนูญและนโยบายรัฐบาลโดยมีการจัดกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียนที่เป็นการส่งเสริมคุณธรรมแก่นักเรียนหลายกิจกรรมและสอดแทรกในการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระวิชา แต่ในการจัดกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียนนั้น นักเรียนทุกคนไม่มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมได้ทุกครั้งหรือทุกคนด้วยข้อจำกัดต่าง ๆ ตามหลักการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมครูผู้สอนทุกคนจะมีบทบาทในการพัฒนาคุณธรรมในชั้นเรียนทุกวิชา ซึ่งจะทำได้กิจกรรมทั่วถึงนักเรียนทุกคน การสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในชั้นเรียนซึ่งมีความสำคัญมากจะช่วยพัฒนาผู้เรียนได้อย่างทั่วถึงและบ่อยครั้ง เพราะครูผู้สอนทุกรายวิชาสามารถสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมได้ตามความเหมาะสมตามช่วงจังหวะเวลาที่เอื้อ ผลจากการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติปีพุทธศักราช 2547 ได้มีการเปิดสอนรายวิชาชีวิตครูเป็นหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (หลักสูตร 5 ปี) จุดมุ่งหมายของการผลิตครูพันธุ์ใหม่ เพื่อให้ได้ครูเก่ง ครูดีมีคุณธรรม และมีประสบการณ์การสอนดี นักศึกษาหลักสูตรนี้ จะไปเป็นครูรุ่นใหม่ทดแทนครูเก่าที่กำลังจะเกษียณอายุราชการ ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูนั้นนักศึกษายังไม่สามารถสอนโดยสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมได้อย่างสมบูรณ์ แม้จะเขียนไว้ในแผนการเรียนรู้ว่าสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมตามแบบฟอร์มที่กำหนดไว้ จากตรวจสอบแผนการจัดการเรียนรู้พบว่าในแผนการเรียนรู้นั้นส่วนใหญ่ไม่ได้ระบุวิธีการจัดกิจกรรมที่สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม เมื่อไม่ระบุไว้แสดงว่าไม่มีการสอนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมจริงตามที่ระบุไว้ในตอนท้ายว่าการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม จึงควรมีการศึกษาเพื่อหารูปแบบแนวทางการพัฒนาการสอนที่สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมโดยการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ให้มีการกำหนดรายละเอียดวิธีการและกิจกรรมการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมและได้กำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ไว้ดังนี้คือ

1. เพื่อพัฒนาคู่มือแนวทางการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในการสอนและการทำกิจกรรมในชั้นเรียน
2. เพื่อพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. เพื่อศึกษาความชัดเจนของแผนการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องคุณธรรมหลังจากได้รับกิจกรรมที่ส่งเสริมการสอนโดยสอดคล้องคุณธรรมจริยธรรม

4. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการสอนที่สอดคล้องคุณธรรมจริยธรรมตามแผนการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

และกำหนดขอบเขตการวิจัยขอบเขตของการศึกษาคือให้นักศึกษาหลักสูตร 5 ปีที่ใช้ทดลองครั้งนี้เป็นนักศึกษาหลักสูตร 5 ปีรุ่นที่สองที่เข้าศึกษาปีการศึกษา 2548 ทุกโปรแกรมวิชา และขณะที่ทำการศึกษาวิจัยในปีการศึกษา 2552 นักศึกษาเรียนอยู่ชั้นปีที่ 5 ภาคเรียนที่ 1

การสอดคล้องคุณธรรมในเนื้อหาวิชานี้ ทั้งระดับปฐมวัย ประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา และ คุณ ธรรม จริยธรรม นักศึกษา ครอบคลุม 8 ด้านตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการคือ ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย สุภาพ สะอาด สามัคคี และมีน้ำใจ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยใช้รูปแบบผสมผสาน (Mixed Method) ประกอบด้วยการวิจัยและพัฒนา การวิจัยอย่างมีส่วนร่วม และการสำรวจ วิธีการคือการพัฒนาคู่มือแนวทางการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องคุณธรรมจริยธรรม และนำไปใช้กับนักศึกษาที่ออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู โดยผู้วิจัยมีส่วนร่วมในขั้นการปฐมนิเทศแนะนำการใช้คู่มือและการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ ผู้วิจัยร่วมจัดกิจกรรมเสริมความรู้แก่นักศึกษาโดยจัดประชุมอย่างต่อเนื่องเดือนในหัวข้อต่าง ๆ คือ หัวข้อครั้งที่ 1 เทคนิคการสร้างและการใช้สื่อธรรมชาติเพื่อสอนคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้เรียน . ครั้งที่ 2 เทคนิคการสอดคล้องคุณธรรมจริยธรรมในชั้นเรียน ครั้งที่ 3 ข้อคิดในการสอนที่เน้นคุณธรรมจริยธรรม ครั้งที่ 4 การติดตามผลการสอนโดยสอดคล้องคุณธรรมจริยธรรม และมีการติดตามผลการจัดทำบันทึกการจัดการเรียนรู้โดยตรวจจากเอกสารของนักศึกษาทุกคนและการใช้แบบสอบถามครูพี่เลี้ยงนักศึกษาทุกคน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติบรรยาย

ผลการวิจัยและวิจารณ์

ผลการศึกษาพบว่า การจัดประชุมอย่างต่อเนื่อง นักศึกษาส่วนใหญ่เห็นด้วยมากถึงมากที่สุดในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับเข้ารับการฝึกอบรม มีรายการที่เห็นด้วยน้อยมากในเรื่องการประชาสัมพันธ์โดยเห็นว่าควรส่งข่าวผ่านทางเว็บไซต์ด้วยจะมีโอกาสรับรู้ได้ดีกว่าแจ้งทางตัวแทนโรงเรียนทางเดียว

ด้านการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้และการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้นั้นนักศึกษาส่วนใหญ่มีการส่งแผนการจัดการเรียนรู้ล่วงหน้าให้ครูพี่เลี้ยงตรวจก่อนทุกครั้ง แผนการจัดการเรียนรู้ส่วนใหญ่มีการสอดคล้องคุณธรรมมีจำนวนมากที่สุด รองลงมาคือการสอดคล้องทุกหัวข้อ และการสอดคล้องบางหัวข้อ สำหรับผู้ที่ไม่มีการสอดคล้องเลยไม่มี ในการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่มีการสอดคล้องคุณธรรมจริยธรรมเป็นส่วนใหญ่มีจำนวนมากที่สุด รองลงมาคือการสอนสอดคล้องคุณธรรมตามแผนการจัดการเรียนรู้บางหัวข้อ และสอนตามแผนทุกหัวข้อ

การสอนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมเน้นเรื่องสร้างจิตสำนึกมีจำนวนมากที่สุด รองลงมา คือสร้างพฤติกรรมคุณธรรม และน้อยที่สุดคือการสอนโดยเน้นสร้างความรู้ด้านคุณธรรม

ครูพี่เลี้ยงร้อยละ 58.5 เห็นว่านักเรียนสอนอย่างมีประสิทธิภาพระดับดี ระดับพอใช้ ร้อยละ 40.8 ลักษณะการสอนสอดแทรกคุณธรรมของนักศึกษาที่ครูพี่เลี้ยงมีความประทับใจมากที่สุด คือการยกตัวอย่างสมมุติ การว่ากล่าวตักเตือนการทำผิด การเล่าเรื่องโดยยกตัวอย่างจากเหตุการณ์จริง สำหรับวิธีการสอนที่สอดแทรกคุณธรรมที่ครูพี่เลี้ยงมีความประทับใจในลำดับท้ายคือ การใช้เกม การเล่านิทาน และการใช้เพลง ครูพี่เลี้ยงมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการเขียนแผนการเรียนรู้ของนักศึกษาที่สำคัญคือ ตรวจสอบคำสะกดให้ถูกต้อง ควรเขียนการวัดผลประเมินผลให้สอดคล้องกับตัวชี้วัด ควรเขียนรายละเอียดในแผนการสอนมากกว่าเดิม ควรมีการยกตัวอย่างในแผนการเรียนรู้ให้มากขึ้นและควรเขียนรูปแบบการสอนที่มีความหลากหลาย

จากผลการวิจัยพบว่านักศึกษาที่ออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูส่วนใหญ่ได้จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่มีการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมและได้ส่งแผนการจัดการเรียนรู้ล่วงหน้าให้ครูพี่เลี้ยงตรวจก่อนทุกครั้ง ซึ่งเป็นไปตามกระบวนการวิจัยที่ผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมสนับสนุนให้เกิดพฤติกรรมดังกล่าว การที่ผู้วิจัยเข้าไปร่วมมือกับทางคณะศึกษาศาสตร์และชี้นำผู้ที่เกี่ยวข้องให้เห็นความสำคัญของการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้และส่งตรวจล่วงหน้าซึ่งในอดีตจะมีปัญหาเรื่อง ที่นักศึกษาส่งแผนการจัดการเรียนรู้ไม่ทันเนื่องจากมีเวลาเตรียมตัวน้อยและขาดประสบการณ์ แต่เมื่อผู้บริหารเห็นความสำคัญตามข้อเสนอแนะของผู้วิจัย จึงได้ออกระเบียบ ให้นักศึกษาทุกคนส่งแผนการสอนล่วงหน้าและต้องบูรณาการคุณธรรมจริยธรรมและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในหัวข้อที่ 13 ของแผนการสอนด้วย ทำให้การจัดทำแผนเป็นไปตามเป้าหมายของการวิจัย แต่รายละเอียดวิธีการสอดแทรกคุณธรรมยังไม่มีความหลากหลายทั้งวิธีการและสื่อกิจกรรมที่ใช้ อาจเป็นเพราะนักศึกษายังเป็นห่วงเรื่องการสอนเนื้อหาไม่ทันในเวลาเนื่องจากในแต่ละคาบที่ทางโรงเรียนกำหนด 50 นาที นักศึกษาต้องรีบสอนให้ทันตามเนื้อหาจึงไม่สามารถใช้เวลาเพื่อทบทวนเพื่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมได้มากสอดแทรกในพฤติกรรมที่กลมกลืนกับสถานการณ์ เช่น การว่ากล่าวตักเตือนคนที่ทำผิดระเบียบหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง การยกตัวอย่างสมมุติเพื่อปลูกจิตสำนึก หรือการนำเหตุการณ์จริงมาเล่าเปรียบเทียบเพื่อให้เกิดความเข้าใจและเห็นคุณค่าในการทำดีมากขึ้น

ครูพี่เลี้ยงประเมินการสอนของนักศึกษาที่สอดแทรกคุณธรรมอย่างมีประสิทธิภาพดียังมีไม่มากนักพอปานกลางชี้ให้เห็นว่า นักศึกษายังต้องพัฒนาวิธีการสอนเพิ่มขึ้นแม้ว่าการสอนในเนื้อหาจะคล่องแคล่วดีแล้วแต่การสอนแบบบูรณาการยังต้องได้รับการพัฒนา โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเพลงและเกมที่สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมจะต้องมีการพัฒนาโดยฝึกการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ให้มากขึ้นและฝึกซ้อมตามแผนด้วยตนเองบ่อย ๆ จึงจะมีความชำนาญ

ในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้นักศึกษาเขียนคำสะกดผิดมากอาจเพราะเร่งรีบพิมพ์และรีบส่งทำให้ไม่ได้ตรวจสอบให้ละเอียด จึงมีคำผิดมากและอาจเนื่องจากเยาวชนรุ่นใหม่มีทักษะการ

พูดและการเขียนภาษาไทยที่อ่อนมาก และในหัวข้อการวัดผลประเมินผลในแผนการจัดการเรียนรู้ นักศึกษาเขียนไม่สอดคล้องกับตัวชี้วัด ซึ่งเป็นไปได้ที่นักศึกษาส่วนใหญ่ยังไม่ได้เรียนวิชาการวัด และประเมินผลและจะกลับมาเรียน หลังฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูจบแล้ว ทำให้ความรู้และ ประสบการณ์ในการวัดผลมีน้อยจึงเขียนแผนการวัดและประเมินผลไม่ถูกต้อง ประเด็นนี้ทางคณะ ศึกษาศาสตร์ควรต้องปรับปรุง

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการปรับปรุงคู่มือแนวทางการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับ คุณธรรมจริยธรรมโดยแยกเป็นกลุ่มสาระ และมีการยกตัวอย่างโดยเขียนเป็นแผนการสอนจริงว่า สอดแทรกอย่างไรในคุณธรรมแต่ละด้านและให้มีตัวอย่างครอบคลุมทุกชั้นเรียนและทุกกลุ่มสาระ การเรียนรู้
2. คณะศึกษาศาสตร์ควรจัดตารางสอนให้วิชาการวัดผลและประเมินผลเริ่มเรียนก่อนออก ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู และเรียนจัดตารางไว้ก่อนออกสังเกตการสอนด้วย
3. คณะศึกษาศาสตร์ควรอบรมเสริมความสามารถการใช้ภาษาไทยและเข้าค่ายคุณธรรม ก่อนออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูด้วยเพราะการเข้าค่ายคุณธรรมในชั้นปีที่ 1 ครั้งเดียวไม่เพียงพอ ต่อการปลูกฝังความเป็นครู โดยเฉพาะครูแนวใหม่ที่เรียน 5 ปี นั้นมีจุดเน้นคือการผลิตครูเก่ง ครูดี สอนเก่ง และสอนดี
4. การสอนในรายวิชาที่เกี่ยวกับระเบียบวิธีสอนและการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ควรมี การให้นักศึกษาฝึกปฏิบัติการการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับคุณธรรมจริยธรรมเพื่อให้ นักศึกษามีความคุ้นเคยแล้วเมื่อออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูจะได้เขียนแผนการจัดการเรียนรู้ได้ โดยไม่ต้องกลับมาจัดอบรมให้ใหม่

